

ارتباط هوش اخلاقی با سلامت روان در دانشجویان

دکتر سید رضا پورسید^۱، دکتر سید مهدی پورسید^{۲*}

۱. گروه روان شناسی، مرکز آموزش عالی اقلید، اقلید، ایران

۲. گروه روان شناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شیراز

(تاریخ دریافت: ۹۸/۰۲/۰۸، تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۴/۰۹)

چکیده

زمینه: توجه به سلامت روان، از جمله وظایف مهمی است که انتظار می‌رود دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در کنار کسب علم به آن توجه ویژه داشته باشند. پژوهش حاضر بر آن است تا ضمن بررسی وضعیت هوش اخلاقی دانشجویان، رابطه‌ی بین هوش اخلاقی و سلامت روان آن‌ها را مشخص نماید.

روش: پژوهش، کاربردی و شیوه‌ی گردآوری و تحلیل داده‌های آن، توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه‌ی پژوهش دانشجویان دانشگاه پیام نور واحد ابرکوه می‌باشند. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان تعداد ۲۹۹ نفر محاسبه شد. روش نمونه‌گیری، تصادفی طبقه‌ای و ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌ی استاندارد هوش اخلاقی و پرسشنامه‌ی سلامت روان می‌باشد. داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: دانشجویان در ابعاد درستکاری، مسئولیت‌پذیری، بخشش و دلسوزی وضعیت متوسط داشته‌اند. همچنین بین هوش اخلاقی و سلامت روان رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار وجود دارد و در بین ابعاد هوش اخلاقی، فقط بعد مسئولیت‌پذیری رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار با سلامت روان دارد. **نتیجه‌گیری:** با توجه به این که هوش اخلاقی اکتسابی است و با سلامت روان مرتبط است، آموزش‌هایی که منجر به رشد هوش اخلاقی دانشجویان می‌شود، می‌تواند موجب افزایش سلامت روان و در نهایت بالا رفتن سطح علمی دانشگاه شود.

کلیدواژه‌گان: هوش اخلاقی، سلامت روان، دانشجویان

سرآغاز

دانشجویان هر جامعه از سرنوشت‌سازان فردای کشور خویش هستند. افزایش مراجعه‌ی دانشجویان به بخش‌های مشاوره‌ی دانشجویی مؤید وجود مشکلات روانی، اجتماعی و تحصیلی در آن‌ها می‌باشد (۱). روان‌شناسان معتقد هستند که سلامت روان^۱ از مهم‌ترین شاخص‌های سلامت یک جامعه محسوب می‌شود و هر گونه اختلال در آن می‌تواند مشکلات فردی و اجتماعی را ایجاد کند (۲). سازمان جهانی بهداشت سلامت را حالت بهزیستی کامل جسمانی، روانی و اجتماعی می‌داند. از این دیدگاه سلامت روان صرفاً بیمار نبودن نمی‌باشد؛ بلکه حالتی از بهزیستی^۲ است که در آن فرد توانایی‌های خود را می‌شناسد و می‌تواند با فشارهای روانی بهنجار زندگی مقابله نماید (۳). متخصصان معتقدند که سلامت روان می‌تواند تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار گیرد. یکی از عوامل روان‌شناختی، هوش اخلاقی^۳ است.

صاحب‌نظران تعلیم و تربیت، افزون بر توجه به هوش شناختی^۴ و هوش هیجانی^۵، به هوش اخلاقی نیز توجه نشان داده‌اند. هوش اخلاقی، هوش حیاتی برای همه‌ی انسان‌ها است (۴). نخستین بار اصطلاح هوش اخلاقی توسط بوربا در روان‌شناسی وارد شد. وی هوش اخلاقی را توانایی درک درست از خلاف، داشتن اعتقادات اخلاقی قوی و عمل به آن‌ها و رفتار در جهت صحیح تعریف می‌کند (۵). هوش اخلاقی به این نکته اشاره دارد که ما به صورت ذاتی، اخلاقی یا غیراخلاقی متولد نمی‌شویم، بلکه یاد می‌گیریم که چگونه خوب باشیم. یادگیری برای خوب بودن، شامل ارتباطات^۶، بازخورد^۷، جامعه‌پذیری^۸ و آموزش^۹ است که هرگز پایان‌پذیر نیست (۶). دو محقق هوش اخلاقی را توانایی تشخیص درست از اشتباه می‌دانند که با اصول جهانی سازگار است. این دو پژوهشگر در عملیاتی کردن این سازه چهار اصل برای هوش اخلاقی پیشنهاد می‌کنند (۷).

نویسنده مسئول: نشانی الکترونیکی: seyed_mehdi_pourseyed@yahoo.com

مقطع کارشناسی دانشگاه پیام نور واحد ابرکوه می‌باشند. حجم جامعه‌ی آماری ۱۳۳۰ نفر (۸۷۰ زن و ۴۶۰ مرد) است. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان و طبقات زن و مرد تعداد ۲۹۹ نفر (۱۹۳ زن و ۱۰۶ مرد) و روش نمونه‌گیری، تصادفی طبقه‌ای می‌باشد. همچنین از این نمونه‌ی آماری، ۱۹۵ نفر مجرد و ۹۸ نفر متأهل می‌باشند. در پژوهش حاضر برای سنجش هوش اخلاقی و سلامت روان از دو پرسشنامه استفاده شد. اولین پرسشنامه، پرسشنامه‌ی هوش اخلاقی است. این پرسشنامه دارای چهار بعد و هر بعد دارای ده سؤال می‌باشد (۷). پایایی این پرسشنامه در تحقیقات گذشته با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۷ به دست آمده است (۱۴). همچنین روایی سازه‌ی این پرسشنامه در گذشته از طریق تحلیل عاملی تأییدی مورد تأیید قرار گرفته است (۸). دومین پرسشنامه، پرسشنامه‌ی سلامت روان است. این پرسشنامه توسط گلدبرگ و هیلر طراحی و از چهار خرده‌آزمون تشکیل شده است که هر کدام از خرده‌آزمون‌ها از هفت سؤال و کل پرسشنامه از ۲۸ سؤال تشکیل شده است (۱۶). پایایی این پرسشنامه در گذشته بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹ به دست آمد. همچنین روایی پرسشنامه از طریق روایی محتوایی تأیید شده است (۸).

پرسشنامه‌ها به تعداد حجم نمونه بین دانشجویان توزیع و جمع‌آوری شد. پرسشنامه‌های پژوهش با رضایت شخصی دانشجویان تکمیل شده و به منظور حفظ محرمانگی اطلاعات، داده‌های جمع‌آوری شده مورد تحلیل قرار گرفته است. در نهایت داده‌ها با روش‌های آماری توصیفی و استنباطی، با نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

یافته‌ها

در جدول ۱ سطح هوش اخلاقی در ابعاد اصلی و سلامت عمومی دانشجویان مشخص شده است.

جدول ۲ میزان، شدت و جهت رابطه و سطح معنی‌داری را بین متغیرهای مستقل و سلامت روان نشان می‌دهد.

این اصول عبارت‌اند از: الف) درستکاری^{۱۰}: یعنی ایجاد هماهنگی بین آن چه که افراد به آن معتقدند و آن چه که به آن عمل می‌کنند؛ ب) مسئولیت‌پذیری^{۱۱}: کسی که هوش اخلاقی بالایی دارد، مسئولیت اعمال خود و پیامدهای آن، همچنین اشتباهات و شکست‌های خود را می‌پذیرد؛ ج) دلسوزی^{۱۲}: توجه به دیگران که دارای تأثیر متقابل است؛ د) بخشش^{۱۳}: آگاهی از عیوب خود و تحمل اشتباهات دیگران (۷).

مرور پیشینه‌ی تحقیق از ارتباط تنگاتنگ بین هوش اخلاقی و سلامت روان خبر می‌دهد. بر اساس نتایج یکی از تحقیقات، اثر مستقیم هوش اخلاقی بر سلامت روان در دانشجویان مثبت و معنی‌دار بود (۸). همچنین برخی دیگر دریافته‌اند که بین هوش اخلاقی و سلامت روان در حسابداران ارتباط معنی‌داری وجود ندارد (۹). پژوهشگران در پژوهشی دیگر دریافته‌اند که بین هوش اخلاقی و مؤلفه‌های آن با سلامت روان معلمان رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار وجود دارد (۱۰). در مطالعه‌ی مشخص شد بین هوش اخلاقی و سلامت روان همبستگی معنی‌داری در دانشجویان وجود دارد (۱۱). در پژوهشی پیرامون رابطه‌ی هوش اخلاقی با سلامت روان، نتایج نشان داد میان هوش اخلاقی و سلامت روان رابطه‌ی مثبت معنی‌دار وجود دارد (۱۲). در تحقیق دیگری پژوهشگر متوجه شد هوش اخلاقی با سلامت سازمانی کارکنان ارتباط مثبت و معنی‌دار دارد (۱۳). همچنین در پژوهش دیگری این نتیجه به دست آمد که هوش اخلاقی و مؤلفه‌های آن با عزت نفس رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار در کارکنان مدارس دارد (۱۴).

با توجه به این که دانشگاه مهم‌ترین نقش را در دوران زندگی هر دانشجو ایفا می‌کند، و بر زندگی آینده‌ی دانشجو بسیار تأثیرگذار است، بر این اساس، با برنامه‌ریزی‌های هدفمند می‌تواند در اعتلای وضعیت اخلاقی دانشجویان تأثیرگذار باشد (۱۵). از این رو، پژوهش حاضر بر آن است تا ضمن بررسی وضعیت هوش اخلاقی دانشجویان، رابطه‌ی هوش اخلاقی با سلامت روان آنان را مشخص نماید.

روش

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از نظر نحوه‌ی گردآوری داده‌ها، توصیفی از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه‌ی آماری تمامی دانشجویان

جدول ۱: نمرات ابعاد اصلی هوش اخلاقی، سلامت عمومی و وضعیت دانشجویان

| متغیر | تعداد | حداقل | حداکثر | میانگین | انحراف معیار | وضعیت |
|---------------|-------|-------|--------|---------|--------------|-------|
| درستکاری | ۳۰۰ | ۴۰ | ۹۳ | ۷۰/۲۳ | ۹/۴۲ | متوسط |
| مسئولیت‌پذیری | ۳۰۰ | ۳۳ | ۹۸ | ۶۹/۷۸ | ۱۱/۶۶ | متوسط |
| بخشش | ۳۰۰ | ۳۸ | ۱۰۰ | ۶۹/۵۸ | ۱۰/۲۳ | متوسط |
| دلسوزی | ۳۰۰ | ۳۰ | ۹۵ | ۶۹/۱۸ | ۱۲/۹۸ | متوسط |
| سلامت عمومی | ۳۰۰ | ۱۱ | ۶۳ | ۳۳/۲۹ | ۱۳/۱۱ | خفیف |

جدول ۲: رابطه‌ی بین هوش اخلاقی و سلامت روان دانشجویان

| متغیر مستقل | ضریب همبستگی | سطح معنی داری | میزان همبستگی |
|---------------|--------------|---------------|---------------|
| هوش اخلاقی | * / ۱۱۸ | ۰ / ۰۴۰ | پایین |
| درستکاری | ۰ / ۰۹۶ | ۰ / ۰۹۷ | - |
| مسئولیت‌پذیری | * / ۱۳۶ | ۰ / ۰۱۸ | پایین |
| بخشش | ۰ / ۱۱۰ | ۰ / ۰۵۶ | - |
| دلسوزی | - / ۰۰۵ | ۰ / ۹۳۱ | - |

* <math>P < 0.05</math>: ضریب همبستگی پیرسون

برنامه‌ریزی‌های مدون در جهت بالا بردن هوش اخلاقی و سلامت روان دانشجویان شکل گیرد تا دانشگاه‌ها در افزایش کارایی دانشجویان تأثیرگذار باشند. همچنین پیشنهاد می‌شود هوش اخلاقی با متغیرهای دیگر مانند امید به زندگی^{۱۴} و رضایت از زندگی^{۱۵} سنجیده شود تا اهمیت آموزش آن در داشتن جامعه‌ای با افراد سالم‌تر مشخص شود.

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که دانشجویان به لحاظ هوش اخلاقی در وضعیت متوسط هستند ولی به نظر می‌رسد تا رسیدن به حد خوب و مطلوب فاصله دارند. همچنین بین هوش اخلاقی و سلامت روان دانشجویان رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد. با توجه به این که هوش اخلاقی اکتسابی است و با سلامت روان مرتبط است، آموزش‌هایی که منجر به رشد هوش اخلاقی در دانشجویان می‌گردد، می‌تواند موجب افزایش سلامت روان در دانشجویان گردد.

ملاحظه‌های اخلاقی

در این پژوهش با معرفی منابع مورد استفاده، اصل اخلاقی امانت‌داری علمی رعایت و حق معنوی مؤلفین آثار محترم شمرده شده است و سایر اصول اخلاق علمی همچون رازداری و رضایت آگاهانه رعایت شده است.

سپاسگزاری

لازم است از کلیه‌ی دانشجویان دانشگاه پیام نور واحد ابرکوه که در انجام این تحقیق نویسندگان را همراهی کردند، قدردانی شود.

واژه نامه

- | | |
|---------------------------|-------------|
| 1. Mental health | بیلامت روان |
| 2. Well-being | بهبودی |
| 3. Moral intelligence | هوش اخلاقی |
| 4. Gognitive intelligence | هوش شناختی |
| 5. Emotional intelligence | هوش هیجانی |
| 6. Communication | ارتباطات |
| 7. Feedback | بازخورد |
| 8. Socialization | جامعه‌پذیری |
| 9. Education | آموزش |
| 10. Integrity | درستکاری |

یافته‌های جدول ۲ نشان می‌دهد که بین متغیرهای هوش اخلاقی و سلامت روان رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری در سطح ۰ / ۰۵ وجود دارد و همچنین در بین ابعاد هوش اخلاقی، فقط بعد مسئولیت‌پذیری دارای رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری با سلامت روان می‌باشد.

بحث

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین هوش اخلاقی و سلامت روان در بین دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه پیام نور واحد ابرکوه انجام گرفته است. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که وضعیت سلامت عمومی دانشجویان به صورت خفیف می‌باشد و سطح ابعاد هوش اخلاقی دانشجویان در وضعیت متوسط است. همچنین نتایج آزمون همبستگی نشان داد که بین هوش اخلاقی و سلامت روان دانشجویان رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار وجود دارد. این یافته با نتایج برخی تحقیقات دیگر همخوانی دارد (۸، ۱۰، ۱۱ و ۱۲). آن‌ها به این نتیجه رسیدند که هوش اخلاقی اثر مستقیم بر سلامت روان دارد. نتایج این پژوهش نشان داد که از بین مؤلفه‌های هوش اخلاقی، مؤلفه‌ی مسئولیت‌پذیری با سلامت روان دانشجویان ارتباط مثبت و معنی‌دار دارد. به بیان دیگر هر اندازه مسئولیت‌پذیری در دانشجویان افزایش یابد سلامت روان آنان نیز ارتقا می‌یابد. هنگامی که دانشجویان مسئولیت‌پذیر باشند سعی می‌کنند این مسئولیت‌پذیری را به محیط‌های خانوادگی، شغلی و اجتماعی تعمیم دهند که باعث افزایش سلامت روان آنان می‌شود. هوش اخلاقی در دانشجویان باعث عمل مبتنی بر ارزش‌ها و اهمیت قائل شدن برای دیگران گردیده که این امر سبب روابط سالم در دانشگاه می‌گردد و زمینه‌ساز افزایش سلامت روان خواهد گردید (۱۳).

این مطالعه دارای برخی محدودیت‌ها بود که در پژوهش‌های آینده باید به آن‌ها توجه کرد. نمونه‌ی پژوهش حاضر متشکل از دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه پیام نور واحد ابرکوه بود و از این نظر تعمیم نتایج به سایر گروه‌ها و دانشگاه‌ها با محدودیت روبرو است و می‌بایست با احتیاط صورت گیرد. از آن جایی که روش پژوهش از نوع همبستگی است، نتیجه‌گیری علی امکان‌پذیر نمی‌باشد. همچنین تنها ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش، پرسشنامه بود که جنبه‌ی خودگزارشی دارد و خالی از سوگیری در پاسخگویی نیست. با توجه به این که هوش اخلاقی اکتسابی است و با سلامت روان هم در ارتباط است، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های مشابهی در دانشگاه‌های دیگر انجام شده، و



مسئولیت پذیری
دلسوزی
بخشش
امید به زندگی
رضایت از زندگی

مقاله پژوهشی کوتاه

فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال شانزدهم، شماره ۱، ۱۴۰۰

- happiness of students. *Positive Psychology Research*; 1(4): 55-66. (In Persian).
9. Pourkiani M, Sadeghi H, Taghavimoghdam A. (2016). The relationship between moral intelligence and job satisfaction with mental health among accountants and financial managers of Mashhad industrial towns. *Fundamentals of Mental Health*; 18: 478-82.
 10. Aghili E, Ataeei M. (2015). Investigating the relationship between moral intelligence and mental health of teachers; Case study of teachers in Middle East. Tehran: 2nd Scientific Conference on Educational Sciences and Psychology of Social and Cultural Dangers in Iran. (In Persian).
 11. Alibazi M. (2016). The relationship between emotional intelligence and ethical intelligence with mental health among students Islamic Azad University of Dehdasht Branch. [MA thesis]. Marvdasht: Islamic Azad University. (In Persian).
 12. Haseli R, Golipoor S. (2018). The relationship between moral intelligence and spiritual intelligence with mental health of Tehran sports municipal sports coaches. Tehran: Conference on Modern Management Paradigms and Behavioral Sciences. (In Persian).
 13. Aghighi AR. (2016). Relationship of some ethical variables with organizational health. *Ethics in Science and Technology*; 11(3): 97-106. (In Persian).
 14. Sohrabi R, Parvari P. (2017). Analysis of the relationship between ethical intelligence and employee self-esteem. *Ethics in Science and Technology*; 11(4): 1-6. (In Persian).
 15. Enayati T, Arasteh HR, Nezafati Payani Y. (2012). Relation between awareness about civil rights and social behaviour of students. *Ethics in Science and Technology*; 7(2): 1-10. (In Persian).
 16. Goldberg DP, Hillier VF. (1979). A scaled version of general health questionnaire. *Psychological Medicine*; 9(2): 131-45.

11. Responsibility
12. Compassion
13. Forgiveness
14. Life expectancy
15. Life satisfaction

References

1. Weber SR, Pargament KI. (2014). The role of religion and spirituality in mental health. *Current Opinion in Psychiatry*; 27(5): 358-63.
2. Gharooni M. (2016). Prediction of mental health based on hope and religious orientation in women-headed household under protection of the aid committee in songhor. [MA thesis]. Kermanshsh: Islamic Azad University. (In Persian).
3. Rajabtabar Darvishi F, Yahyazade S, Hoseini H. (2017). A survey of relationship between child upbringing styles and religious attitude and mental health in girl students. *Religion and Health*; 4(1): 47-56. (In Persian).
4. Golzari M. (2014). Society needs people with high moral intelligence. Available at: <http://www.bookcitycentral.com/?p=744>. Accessed: 20 Aug 2014.
5. Borba M. (2005). The step-by-step plan to building moral intelligence. Available at: <http://www.micheleborba.com/Pages/7virtues.htm>. Accessed: 14 Aug 2005.
6. Shapourian R. (1990). Introduction to psychology. 2nd ed. Tehran: Ruzbehan Publication. (In Persian).
7. Lenniek D, Kiel F. (2005). Moral intelligence: the key to enhancing business performance and leadership success. Pennsylvania: Warton School Publishing.
8. Pourjamshidi M, Beheshtirad R. (2015). The effect of moral intelligence and mental health on